

נחמד למקרא

לעילוי נשמת
שרה בת כיר'ה
תנצב"ה

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת חיי שרה

עוד יש ליישב, עפ"מ ש"כ ה"חזקוני" (כב, ב) ד"אחר" הוא סמוך דוקא, אולם "אחרי" פעמים הוא מופלג, פעמים הוא סמוך, עיי"ש. וא"כ י"ל, דאף "אחרי" דהכא, הוא סמוך ולא מופלג.

"ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאוזות קבר מאת בני זות" (כג, כ)

יש להעיר, מדוע הוצרך הכתוב לומר - "ויקם השדה והמערה" וכו', הלא כבר נאמר (פסוק יז) "ויקם שדה עפרון" וכו'. עיי' "אור החיים" (כאן).

והנה, רש"י (שם) כותב: "ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך" (ב"ר נח, ח). לפ"ז י"ל, דלאחר שקבר אברהם את שרה (פסוק ט), היתה תקומה נוספת לשדה, שנקברה בו צדקת זו.

כדרך זה, יש לבאר בקרא להלן (כד, ז) "ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וכו', ויקם וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור". דהנה עה"פ (כד, לא) "ויאמר בוא ברוך ה'", דרשו חז"ל (ב"ר ס, ז) "על ידי ששרת אותו צדיק באמונה, יצא מכלל ארור לכלל ברוך".

זהו שרמוז הכתוב - "ויקם", שע"י שליחות זו - שהלך אליעזר אל ארם נהרים להביא אשה ליצחק, תקומה היתה לו, ויצא מכלל ארור לכלל ברוך.

"ואשביעך בה' וכו' אשר לא תקוז אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבם. כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקוזת אשה לבני ליצחק" (כד, ג-ה)

יש לדקדק, דבתחילה (פסוק א) אמר אברהם אבינו רק - "בני", ואילו לאחמ"כ (פסוק ד) אמר - "לבני ליצחק", ומדוע הוצרך לפרט "ליצחק". ואי איכא צורך, מדוע פירט זאת דוקא כאן, ולא פירט מיד בהתחלה, ולאחמ"כ יאמר "בני" סתם.

ונראה לומר, דבתחילה שאמר לו "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני", לא הוצרך להוסיף - "לבני ליצחק", דסגי במה שהוא "בני" שלא ישא כנענית, דהוא ברוך ואין ארור [כנעני] מדבק בברוך [עיי' רש"י להלן (פסוק לט)].

אבל לאחר שאמר לו "כי אל ארצי ואל מולדתי תלך", לא סגי לומר ולקחת אשה "לבני", דאף הם אינם בכלל ארור, לכן הוסיף "לבני ליצחק", שאע"פ שהם אינם בכלל ארור, מ"מ אין זה מספיק, וצריך שיקח משם אשה הראויה "ליצחק" דיקא, ולא סתם אשה. [כעיי"ז מצינו ברש"י לעיל (כא, י) "עם בני עם יצחק, מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק" וכו'].

"ותמת שרה בקרית ארבע הוא זברון בארץ כנען ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה" (כג, ב)

"לספד לשרה ולבכתה. ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי צקורת העקידה שנזדמן צנה לשחיטה, וכמעט שלא נשחט, פרחת נשמתה ממנה ומתה" (תנחומא סוף וילא).

ידועה הקושיא, איך נסבבה מיתת שרה ע"י בשורת העקידה, הלא קיי"ל (פסחים ח): "שלוחי מצוה אינן ניוזקין".

וכה"ג יש להעיר, על מיתת דבורה מינקת רבקה, שנשלחה ע"י רבקה להביא את יעקב, ומתה בדרך חזרה (עיי' רש"י להלן לה, ח), והלא "שלוחי מצוה אינן ניוזקין לא בהליכתן ולא בחזירתן".

וב"טעמא דקרא" (כאן) כתב לבאר, דהא ד"שלוחי מצוה אינן ניוזקין", היינו דהמצוה לא תגרום להם שום היוק, אבל אם הגיע זמנו של אדם למות, א"כ אדרבה זכות היא לו, שמסבבים מן השמים מיתתו ע"י מצוה, דהוי כמוסר נפשו על קידוש ה', עיי"ש.

עוד יש לבאר, עפ"מ דאיתא ב"קהלת רבה" (סוף פרשה ג) "כל העושה מצוה סמוך למיתתו, דומה שלא היתה מדת צדקתו חסרה, כי אם אותה מצוה והשלימה. וכל העובר עבירה סמוך למיתתו, דומה שלא היתה מדת רשעתו חסרה, אלא אותה עבירה והשלימה. אלו ואלו הולכין שלמין, אלו שלמין במדת צדקתם, ואלו שלמין במדת רשעם".

נמצא, דמה שמתה שרה אמנו ע"י בשורת העקידה, שבח הוא לה, דלא היתה חסרה אלא מצוה זו בלבד והשלימה אותה.

"ואזורי כן קבר אברהם את שרה אשתו אל מערת שדה המכפלה על פני ממורא הוא זברון בארץ כנען" (כג, יט)

הנה, רש"י לעיל (טו, א) כותב: "כל מקום שנאמר אחר סמוך, אחרי מופלג". וכ"כ בדברים (יא, ל). עיי"ש. לפ"ז נמצא, שאברהם אבינו לא קבר את שרה מיד, דהכא כתיב - "ואחרי כן".

וקשה, דהלא אין משהין קבורת המת, וכן מסתבר שאברהם אבינו נהג, ואמאי נאמר - "ואחרי כן".

ויש ליישב, עפ"מ ש"כ ה"שפתי חכמים" (כב, כ, אות י) בשם הרא"ם: "דקרוי מופלג, כל זמן שלא יהיה תיכף ממש בלי שום איחור". לפ"ז לכאורה א"ש, דהנה ב"אוצר המדרשים" (כאן) מובא בשם "נר השכלים" שכתב, דמה דכתיב "ואחרי כן", הוא לאחר שהעידו בני עמו של עפרון וחתמו, שנאמר (פסוק יא) "לעיני בני עמי נתתיה לך", הרי שהיה איחור מועט, לכך נאמר "ואחרי כן".

ה' אלוֹקֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לִקְוֹנֵי מִבֵּית אֲבִי וְכוּ', הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכָו לְפָנֶיךָ וּלְקֹדֶשׁ אֱשֵׁה לְבַנְי מִשָּׁם" (כד, י)

הנה, כששלח אברהם את אליעזר לקחת אשה ליצחק בנו, בירכו שישלח לו הקב"ה מלאך לשומרו ולהצליח דרכו.

ולכאורה, זהו המלאך שהרג את בתואל כשרצה לעכב, עי' רש"י להלן (פסוק נה). שכשהביאו לפני אליעזר לאכול נתנו בקערה סם המוות, ומיהרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש בדבר, אך אליעזר הרגיש בכך ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי, ובתוך כך בא המלאך וסבב הקערה, ובא סם המוות לפני בתואל ואכל ומת (שפתי חכמים שם, אות ב). והיינו דכתיב (פסוק לג) "ויושם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי".

ועי' ב"בעל הטורים" (פסוק לג) שכתב, דחז"ל דרשו כן מדכתיב "ויישם", כלומר "ויסם", מלשון סם. עוד כתב (שם), דהכא כתיב "ויישם", וביוסף כתיב (נ, כו) "ויישם בארון", רמז, שרצו להמיתו וליתנו בארון, עיי"ש.

ובאופן אחר יש לומר, דחז"ל דרשו כן מדכתיב ויושם "לפניו" לאכול, דהא לעיל מיניה (פסוק לב) כתיב "ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו", ומדוע את האוכל נתנו רק "לפניו", ולא "לפניהם", אלא שלפני אליעזר נתנו את הקערה עם סם המוות, כדי שיאכל וימות. וכ"ה ב"מדרש תלפיות" (ענף אליעזר עבד אברהם).

לפ"ו יש לומר, דענין זה רמזו בברכת אברהם לאליעזר - "הוא ישלח מלאכו לפניך", ד"מלאכו" בהיפוך אותיות הוא - "מאלכו", ורמז לו, שאם יתנו המאכל "לפניך" דוקא ולא לפניהם, תרגיש בדבר ואל תמהר לאכול, והקב"ה כבר ישלח מלאך להצילך [ד"מלאכו" יהפוך את "מאלכו"], וכמו שבאמת היה, שבא מלאך וסבב הקערה ואכל בתואל ומת.

"ואם לא תאכה האשה ללכת אזוריך ונקית משיבתי זאת רק את בני לא תשיב עמה" (כד, יז)

"ונקית משעתי וגו'. וקח לו אשה מצנות ענר אשכול וממרא".

יש לעיין, מדוע לא נקט רש"י את ממרא תחילה, דאע"פ שגם ענר ואשכול היו מבני בריתו של אברהם (יד, יג), מ"מ כיון שממרא הוא זה שנתן לו עצה על המילה, כמש"כ רש"י לעיל (יה, א) "הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה עליו בחלקו", הו"ל לרש"י להקדימו מהאי טעמא.

והנה, עי' ב"שפתי חכמים" (יה, א, אות ג) שהקשה, איך יתכן לומר, שאברהם אבינו צריך עצה אם לקיים מצות בוראו אם לאו, והלא צדיק גדול היה ועמד בעשרה נסיונות.

והביא בשם הרא"ם שביאר, דאברהם רצה לבדוק האם ענר אשכול וממרא אוהבים אותו גם בלב, דאם יאמרו לו שימול, ודאי בלב נמי אוהבים אותו, וסוף דבר היה, שענר ואשכול נתנו לו עצה שלא ימול, ואילו ממרא נתן לו עצה שימול, ובזה היה מכיר בהן, עיי"ש. לפ"ו צריך להבין, מדוע בכלל מזכיר רש"י את ענר ואשכול, הלא אברהם גילה שאינם בני בריתו באמת, ואיך ציוה לאליעזר לקחת אשה ליצחק מבנותיהם.

סוף

אכן, לפמש"כ ה"שפתי חכמים" (שם) בשם "מדרש אגדה", שאברהם מל את ענר ואשכול ומתו, ואמר לו ממרא, שלא יתקיימו אותם שתמול עד שתמול עצמך, שנאמר (לעיל יז, יג) "המל ימול", והוא חסר וי", לומר המל עצמו ימול אחרים, וזוהי העצה שנתן לו ממרא, עיי"ש.

לפ"ו לא קשיא מידי, דאף ענר ואשכול אמרו לאברהם שימול עצמו. וכן מבואר, בנוסחאות אחרות ברש"י (לעיל יד, יג) "שהשיאו לו עצה על המילה, כמו שמפורש במקום אחר", עיי"ש. ואף הסכימו שימול אותם תחילה, לכך שפיר נקט רש"י "מבנות ענר אשכול וממרא" [ואף הקדים את "ענר ואשכול", שמסרו נפש על המילה].

"ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמד בזוין ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים" (כד, לא)

"פניתי הבית. מעבודת אלילים" (כ"ר ס, ז).

יש לעיין, מהיכן ידע לבן שצריך לפנות את הבית מעבודת אלילים. [ומש"כ ה"שפתי חכמים" (אות ז), הוא הכרחו של רש"י לדרוש כן, אבל מהיכן ידע לבן עצמו לעשות כן].

והנה, בתרגום "יונתן בן עוזיאל" (כאן) איתא: "וחשיב לבן דהוא אברהם [עי' "בראשית רבה" (נט, ה) עה"פ "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו" (כד, ב), שהיה זיו איקונין שלו דומה לו], ואמר עול וכו', ואנא פנית ביתא מפולחנא נוכראה" וכו'.

ואפשר, דבא ליישב קושיין, דמאחר שסבר שהוא אברהם, פינה את הבית מעבודת אלילים. וכ"כ רש"י בפירושו ל"בראשית רבה" (שם), וז"ל: "ואנכי פניתי הבית, מטינופת עובדת כוכבים, שהיה סבור בו שהוא אברהם", עיי"ש.

ולכאורה אכתי צ"ב, דאיך מתחילה עוד קודם שראה את אליעזר וסבר שהוא אברהם, ידע לבן שצריך לפנות את הבית מעבודת אלילים.

ונראה, דהנה לבן יצא אל אליעזר לאחר ששמע את דברי רבקה אחותו (פסוק ל), וברבקה נאמר (פסוק כה) "ותגד לבית אמה כדברים האלה", והיינו דברי אליעזר, ואליעזר אמר (פסוק כז) "ברוך ה' אלוקי אדני אברהם" וכו', הרי שהזכיר שבא מביתו של אברהם, לכך ידע לבן שצריך לפנות את הבית מעבודת אלילים, כדי שאליעזר עבדו של אברהם יוכל להיכנס.

סוף

שו"ר כע"ז בספר "שי לתורה" (ח"א, עמ' סו) בשם מרן הגרי"ז זצ"ל, דהנה עה"פ (פסוק כג) "ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללון", תרגם "אונקלוס" (שם) "האית בית אביך אתר כשר לנא למבת", והיינו ששאל אליעזר האם הבית כשר ללון בו, ורבקה שידעה שיש ע"ז בבית, לא ענתה לו כי אם (פסוק כה) "גם מקום ללון", אך לא אמרה לו "גם מקום לכם ללון".

על כן, כשסיפרה רבקה את כל הדברים לאחיה לבן, ידע לבן שאם לא יוציא הע"ז מן הבית, לא ילון העבד, על כן אמר "ואנכי פניתי הבית", והיינו מעבודת אלילים, עכ"ד.

והנה, לפי דבריו מדויק היטב לשון הכתוב - "היש בית אביך", דלכאורה הו"ל למימר "היש בבית אביך" וכו' [עי' רש"י להלן (לה), ז], דיש תיבה חסרה ב"ת המשמשת בראשה, וציון לקרא דהכא, דשאלתו היתה - האם בית אביך הוא מקום כשר ללון בו.

אך יש להעיר, דגם על דברי רבקה (פסוק כה) "גם מקום ללון", תרגם "אונקלוס" (שם) "אף אתר כשר למבת". וכן בדברי לבן (פסוק לא) "ומקום לגמלים", תרגם "אונקלוס" (שם) "ואתר כשר לגמליא", משמע, ש"כשר" אינו מלשון הכשר, שאין בו ע"ז, אלא מלשון פנוי, שיש מקום פנוי ללון.

גמ"ח וויז כשר
052-7169480

להצלחת כלל עם ישראל,
לרפואת הפצועים ולהחזרת כל הנעדרים